

BURGERS IN BEWEGING

Een onderzoek naar succesfactoren en belemmerende factoren bij het ontstaan, voortduren en uitbouwen van burgerinitiatieven op het gebied van sporten en bewegen in lage SES wijken

Rotterdam, 2 september 2013

Ilse Flink
Lex Burdorf
Afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg, Erasmus MC, Rotterdam

Fré Kreuger
Sandra de Haan
GGD Rotterdam-Rijnmond

Galtjo Burema
Zorg op Zuid, Feijenoord, Rotterdam

CEPHIR is de academische werkplaats van de afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg van het Erasmus MC en de GGD Rotterdam-Rijnmond. In CEPHIR participeren verder: GGD Zeeland, GGD Zuid-Holland Zuid, Soa Aids Nederland en Stichting Voedingscentrum Nederland. Huisman Onderzoekscentrum Infectieziekten en Publieke Gezondheid is onderdeel van CEPHIR.

Voorwoord

Voor u ligt het rapport ”Burgers in beweging: een onderzoek naar succesfactoren en belemmerende factoren bij het ontstaan, voortduren en uitbouwen van burgerinitiatieven op het gebied van sporten en bewegen in lage SES wijken”.

Graag wil ik de initiatiefnemers en de vrijwilligers bedanken voor de tijd en moeite die zij hebben gestoken in de deelname aan de interviews. Deze gesprekken waren naast leerzaam ook heel inspirerend. Daarnaast wil ik Alette Broekens van de Gemeente Den Haag, Riekje van Aalbada, Jantien Aalbrechtse, Michaela Schonenberger en Merijn Coemans van de gemeente Amsterdam, Jeanne Gootzen van de gemeente Utrecht en, Ires Libert en Marijn Prins-van den Meulengraaf van de gemeente Den Bosch bedanken voor het meedenken en het doorsturen van de contactgegevens van initiatiefnemers in Den Haag, Amsterdam, Utrecht en Den Bosch.

Ilse Flink
Rotterdam, 2 september 2013

Samenvatting

Achtergrond en onderzoeksvragen

De GGD Rotterdam-Rijnmond heeft met de afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg van het Erasmus MC een samenwerkingsverband, CEPHIR, genoemd. De doelstelling van CEPHIR is om door wisselwerking tussen beleid, praktijk en onderzoek de publieke gezondheidszorg te verbeteren. Eén van de projecten van CEPHIR betreft kortdurend onderzoek, Klein maar Fijn genoemd. Bij Klein maar Fijn kunnen gemeentes actuele vragen inbrengen om hun beleid met kortdurend onderzoek te versterken.

Het aantal mensen met obesitas en daaraan gerelateerde gezondheidsklachten in lage SES wijken zoals de Rotterdamse wijk Feijenoord groeit nog steeds. Hoewel er wel voldoende gesubsidieerde programma's zijn die meer bewegen en een gezondere leefstijl stimuleren, vallen deze programma's meestal weg als de subsidies stoppen en zijn ze dus weinig duurzaam. Tegelijkertijd is het moeilijk om mensen te motiveren om aan beweeg programma's deel te (blijven) nemen.

Galtjo Burema, directeur van Zorg op Zuid in Feijenoord Rotterdam, heeft een aanvraag ingediend bij CEPHIR om meer inzicht te krijgen in welke omstandigheden mensen kan "triggeren" om met elkaar in de wijk beweegactiviteiten te ontplooien die duurzaam zijn, welke barrières ze daar tegen kunnen komen, en wat ze nodig hebben om die barrières te slechten. Het gaat dan in het bijzonder om lage SES-groepen. Met de uitkomsten van het onderzoek hoopt Galtjo aangrijpingspunten te krijgen waarmee in Feijenoord vergelijkbare succesvolle activiteiten tot stand kunnen worden gebracht.

Om de vraag van Galtjo te onderzoeken zijn enkele onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Wat voor voorbeelden zijn er in Nederland te vinden van sport- en beweeginitiatieven in de wijk voor Nederlanders met lage SES die zijn ontstaan vanuit de bewoners zelf, die door deze bewoners worden gedragen, en die vanuit zichzelf voortduren?

2. Wat zijn voorwaarden, succes- en belemmerende factoren bij het *ontstaan* van de beweeginitiatieven?
    a. Wat zijn kenmerken en succesfactoren van het individu (trekker) die het initiatief neemt tot een succesvolle beweegactiviteit?
    b. Wat zijn de kenmerken en succesfactoren van de organisatie die het initiatief neemt tot een succesvolle beweegactiviteit?

3. Wat zijn voorwaarden, succes- en belemmerende factoren voor het *voortduren* en *uitbouwen* van de beweeginitiatieven?
    a. Wat zijn kenmerken en succesfactoren van het individu (trekker) die ervoor zorgen dat

het initiatief duurzaam is (voortduurt) en kan uitbouwen?

b. Wat zijn de kenmerken en succesfactoren van de organisatie die zorgen dat het initiatief duurzaam is (voortduurt) en kan uitbouwen?
c. Wat zijn factoren die het voortduren en uitbouwen van het initiatief kunnen belemmeren?

Methode en resultaten

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn in totaal 13 interviews afgenomen met de trekkers en vrijwilligers van 10 burgerinitiatieven op het gebied van sporten en bewegen in Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Den Haag en Den Bosch.

Uit de interviews kwam naar voren dat het grootste deel van de initiatieven vanuit een bestaand netwerk (bijvoorbeeld de moskee) is ontstaan en dat ze veelal worden opgezet door vrouwen met een niet-Nederlandse achtergrond. De initiatieven weten vooral vrouwelijke deelnemers met zeer diverse etnische achtergronden te bereiken.

Voorwaarden en succesfactoren bij het *ontstaan* van het initiatief bleken vooral afhankelijk van de eigenschappen van de initiatiefnemer. Zo bleek het van belang dat de initiatiefnemer een sterke intrinsieke motivatie heeft, een vertrouwenspersoon of sleutelfiguur is in de buurt, al langer actief is in de buurt en externe contacten heeft (bijvoorbeeld met opbouwwerkers of de gemeente). Bestaande netwerken zoals moskeeën en buurthuizen bleken belangrijke “broed”- en vindplaatsen voor deze mensen.

Om het initiatief te laten *voortduren* bleek het van belang om een veilige en vertrouwde omgeving te creëren voor de deelnemers. De sociale functie bleek vaak het primaire doel te zijn van de initiatieven en zorgde voor een constante opkomst. Dezelfde taal spreken als de deelnemers, openstaan voor andere culturen en religies en veel informeel intern contact bleken ook belangrijk voor de opkomst en de vertrouwensband tussen deelnemers, initiatiefnemers en andere vrijwilligers.

Als de vertrouwensband eenmaal is opgebouwd en er een vaste kern is ontstaan kan gedacht worden aan het *uitbouwen* van het initiatief. Nieuwe deelnemers werden veelal geworven via mond tot mond reclame of andere activiteiten. Ook werd er veel samengewerkt met externe partijen zoals de gemeente of het stadsdeel. Om deze samenwerking goed te laten verlopen bleek het belangrijk om één laagdrempelig contactpersoon te hebben.

Daarnaast waren er ook enkele belemmerende factoren die de *duurzaamheid* en *uitbouwmogelijkheden* van het initiatief zouden kunnen bedreigen. Ten eerste bleek dat vaak maar één persoon de kar trekt en dat het in de praktijk erg lastig is om een goede vervanger voor deze persoon te vinden. Initiatiefnemers vonden dat er te weinig tijd en geld beschikbaar is om vrijwilligers

te belonen of om het initiatief verder uit te bouwen. Tevens werd de samenwerking met externe partijen niet altijd als positief ervaren. Soms was er sprake van overvraging wat bij sommige initiatiefnemers leidde tot frustratie en teleurstelling. Als laatste bleken veel initiatieven vooral allochtone vrouwen te bereiken en waren ze beperkt in hun mogelijkheden om ook andere doelgroepen, zoals autochtonen of mannen, te bereiken.

Conclusies en aanbevelingen

Dit Klein maar Fijn onderzoek heeft laten zien dat er verschillende voorwaarden, succesfactoren en belemmerende factoren zijn die het ontstaan, het voortduren en de uitbouw mogelijkheden van burgerinitiatieven (op het gebied van sporten en bewegen) kunnen beïnvloeden. Deze voorwaarden, succesfactoren en belemmerende factoren bieden aangrijpingspunten voor professionals om burgerinitiatieven beter te ondersteunen. Belangrijke aangrijpingspunten die uit dit onderzoek naar voren kwamen waren om: (1) als professional een faciliterende rol in te nemen en het initiatief eigendom te laten blijven van de bewoners; (2) één laagdrempelig contactpersoon aan te wijzen; (3) duidelijke en heldere afspraken te maken over de rol van de professionals; (4) vrijwilligers en initiatiefnemers regelmatig “in het zonnetje te zetten” en te belonen; (5) het eigen netwerk beschikbaar te stellen om het initiatief verder uit te bouwen; (6) bestaande netwerken zoals buurthuizen en moskeeën (verder) te ondersteunen; (7) meer samenwerking aan te moedigen tussen zorg en welzijn om sleutelfiguren en succesvolle initiatieven in de wijk sneller en makkelijker te kunnen identificeren.

Inhoudsopgave

1. Achtergrond en vraagstelling 10

1.1 Klein maar fijn 10

1.2 Achtergrond van de vraagstelling 10

1.3 Vraagstelling 10

2. Theoretisch kader 12

2.1 Definitie van een burgerinitiatief 12

2.2 Vormen van burgerinitiatieven 12

2.3 Motieven van de initiatiefnemers 12

2.4 Voorwaarden voor succesvolle burgerinitiatieven 13

2.5 Kenmerken van initiatiefnemers 15

3. Methoden 18

3.1 Diepte interviews met burgerinitiatieven 18

3.2 Analyse van de resultaten 18

4. Resultaten 20

4.1 Overzicht en kenmerken van de initiatieven 20

4.2 Voorwaarden, succes- en belemmerende factoren bij het ontstaan van de beweeginitiatieven 22

4.3 Voorwaarden, succes- en belemmerende factoren bij het voortduren en uitbouwen van de beweeginitiatieven 23

4.3.1 Succesfactoren 23

4.3.2 Belemmerende factoren 27

5. Conclusies en aanbevelingen 30

5.1 Conclusies 30

5.2 Aanbevelingen 31

6. Referenties 34

7. Bijlage 1 Interview vragen 36

1. Achtergrond en vraagstelling

1.1 Klein maar Fijn

Het project Klein maar Fijn is een onderdeel van CEPHIR, Centre for Effective Public Health In the larger Rotterdam Area, één van de negen academische werkplaatsen in Nederland. CEPHIR is in het leven geroepen om de kwaliteit van de publieke gezondheidszorg te verbeteren door middel van meer samenwerking tussen praktijk/beleid en wetenschap. Klein maar Fijn is een onderdeel van CEPHIR. Bij Klein maar Fijn wordt met wetenschappelijke kennis uit een kortdurend onderzoek het beleid of de praktijk versterkt. Klein maar Fijn zijn kortlopende onderzoeken van drie tot vier maanden waarbij concrete vragen vanuit het beleid of de praktijk worden beantwoord in een wetenschappelijk kader, met als doel de beleids- of praktijkuitvoering te versterken.

1.2 Achtergrond van de vraagstelling

Het aantal mensen met obesitas en daaraan gerelateerde gezondheidsklachten in lage SES wijken zoals de Rotterdamse wijk Feijenoord groeit nog steeds. Hoewel er wel voldoende gesubsidieerde programma's zijn die beweging en een gezondere leefstijl stimuleren, vallen deze programma's meestal weg als de subsidies stoppen en zijn ze dus weinig duurzaam. Een voorbeeld hiervan is het programma "Van Klacht naar Kracht" dat een aantal jaar in Feijenoord heeft gelopen en kwetsbare groepen wist te bereiken. Tegelijkertijd is het moeilijk om mensen te motiveren om aan beweeg programma's deel te (blijven) nemen.

Galtjo Burema, directeur van Zorg op Zuid in Rotterdam, is op zoek naar initiatieven in het land waarbij de burgers uit de wijk, op eigen initiatief, op succesvolle wijze beweegactiviteiten organiseren. Het gaat om lage SES-groepen. Met de uitkomsten van het onderzoek hoopt Galtjo aangrijpingspunten te krijgen waarmee in Feijenoord vergelijkbare succesvolle activiteiten tot stand kunnen worden gebracht. Dit houdt in dat hij hoopt dat het onderzoek naar voren kan brengen welke omstandigheden mensen kan "triggeren" om met elkaar in de wijk beweegactiviteiten te ontplooien die duurzaam zijn, welke barrières ze daar tegen kunnen komen, en wat ze nodig hebben om die barrières te slechten.

1.3 Vraagstelling

De onderzoeksvragen en subvragen die zijn geformuleerd om de vraagstelling te beantwoorden waren als volgt:

4. Wat voor voorbeelden[1] zijn er in Nederland te vinden van sport- en beweeginitiatieven in de wijk voor Nederlanders met lage SES die zijn ontstaan vanuit de bewoners zelf, die door deze bewoners worden gedragen, en die vanuit zichzelf voortduren?

5. Wat zijn voorwaarden, succes- en belemmerende factoren bij het *ontstaan* van de beweeginitiatieven?
    a. Wat zijn kenmerken en succesfactoren van het individu (trekker) die het initiatief neemt tot een succesvolle beweegactiviteit?
    b. Wat zijn de kenmerken en succesfactoren van de organisatie die het initiatief neemt tot een succesvolle beweegactiviteit?

6. Wat zijn voorwaarden, succes- en belemmerende factoren voor het *voortduren* en *uitbouwen* van de beweeginitiatieven?
    d. Wat zijn kenmerken en succesfactoren van het individu (trekker) die ervoor zorgen dat het initiatief duurzaam is (voortduurt) en kan uitbouwen?
    e. Wat zijn de kenmerken en succesfactoren van de organisatie die zorgen dat het initiatief duurzaam is (voortduurt) en kan uitbouwen?
    f. Wat zijn factoren die het voortduren en uitbouwen van het initiatief kunnen belemmeren?

[1] Het gaat hierbij niet om een uitputtend overzicht van initiatieven in Nederland

2. Theoretisch kader

In dit deel van het verslag zal in worden gegaan op de theoretische onderbouwing van het onderzoek en de gebruikte vragenroute voor de interviews (zie bijlage 1).

2.1 Definitie van een burgerinitiatief

"Een initiatief van één of meer burgers, dat onverplicht wordt opgestart ten behoeve van anderen in de samenleving" (1)

2.2 Vormen van burgerinitiatieven

Hurenkamp et al. (2) maken onderscheid tussen vier verschillende vormen van burgerinitiatieven, namelijk:

1. Lichte initiatieven: Weinig intern en extern contact (bindend en overbruggend sociaal kapitaal is laag)
2. Netwerkende initiatieven: Weinig intern, veel extern contact (bindend laag, overbruggend sociaal kapitaal is hoog)
3. Coöperatieve initiatieven: Veel intern, weinig extern contact (bindend kapitaal is groter dan overbruggend kapitaal)
4. Federatieve initiatieven: Veel intern, veel extern contact (bindend en overbruggend sociaal kapitaal zijn hoog)

Deze indeling berust op de theorie van Putnam et al. (3) over *sociaal kapitaal*. Sociaal kapitaal kan bindend en overbruggend van aard zijn. Als beide vormen van sociaal kapitaal aanwezig zijn heeft het initiatief vaak meer kans van slagen.

2.3 Motieven van de initiatiefnemers

Er wordt in de literatuur over burgerinitiatieven een onderscheid gemaakt tussen vier verschillende motieven (4) (5):

- Doelgerichte motieven bijv. maatschappelijke problemen oplossen en verbeteren
- Sociale motieven bijv. leuk en interessant om met anderen wat te doen
- Plichtsgebonden motieven bijv. bijdrage leveren aan buurt of samenleving
- Eigenbelang, of vanuit eigen interesse en achtergrond

2.4 Voorwaarden voor succesvolle burgerinitiatieven

Empowerment wordt vaak genoemd als belangrijke voorwaarde voor de duurzaamheid en het succes van een burgerinitiatief.

Empowerment is een complex begrip waar meerdere definities van bestaan. Visser et al. (6) omschrijven empowerment als “een proces waardoor mensen meer invloed verwerven over beslissingen en acties die van invloed zijn op hun gezondheid”.

Hoewel deze definitie de nadruk legt op empowerment als proces, namelijk de acties, activiteiten en structuren die empowerend kunnen zijn, kan empowerment ook een uitkomst zijn, namelijk of iemand zich daadwerkelijk empowered voelt (7).

Tevens zijn er drie verschillende niveaus van empowerment te onderscheiden, namelijk: individueel, organisatie en gemeenschap. De niveaus staan in verbinding met elkaar en zijn onderling afhankelijk. Binnen het onderzoek naar burgerinitiatieven zijn vooral het niveau van individuele en gemeenschap empowerment van belang. Deze vormen van empowerment zullen dan ook verder worden uitgelegd (6).

<u>Individuele empowerment</u>

Individuele empowerment wordt in de literatuur ook wel ‘psychologische empowerment’ genoemd (8). Individuele empowerment wordt doorgaans beschreven als “het sterker maken van individuen binnen hun sociale context, zodat zij beter in staat gesteld worden controle te krijgen over hun leven” (9).

Binnen de individuele empowerment staan drie begrippen centraal (zie ook tabel 1):

1. Zelfbeleving: het vertrouwen en geloof in het eigen kunnen en in het invloed kunnen uitoefenen op het eigen leven en de omgeving. Bij deze component hoort ook de motivatie (wil) om dit te doen.
2. Kritisch bewustzijn: in sociale en politieke omgeving en het ontwikkelen van vaardigheden om daar mee om te gaan
3. Gedrag: is de uiting van persoonlijke empowerment in het maken van bewuste keuzes, maar ook actieve maatschappelijke participatie

Deze drie begrippen kunnen, los of gezamenlijk, leiden tot een verhoogde individuele empowerment. Echter, het is ook mogelijk om deze drie begrippen te zien als empowerende processen die vervolgens kunnen leiden tot een betere gezondheid.

Community empowerment

Volgens Visser et al. (6) gaat het bij community empowerment om “het proces waarbij groepen of gemeenschappen meer invloed krijgen op hun gezondheid en kwaliteit van leven door middel van sociale en politieke veranderingen”. Doordat individuen actief participeren kunnen zij ook meer invloed uitoefenen op besluitvorming binnen de (lokale) politiek wat vervolgens weer kan leiden tot individuele empowerment. Eigenlijk staan bij community empowerment dezelfde drie begrippen centraal als bij individuele empowerment namelijk: zelf beleving, kritisch bewustzijn en gedrag. Echter, de nadruk ligt nu op de gemeenschap en niet op het individu (zie ook tabel 1).

Tabel 1 Beschrijving van individuele en gemeenschap empowerment

Niveau	Subniveau	Betekenis
Individu	Zelfbeleving	-Gevoel van controle -Gevoel van competenties -Ervaring van zin, betekenis -Positief gevoel van eigenwaarde
	Kritisch bewustzijn	-Inzicht in eigen doelen, verlangens en behoeften m.b.t. gezond leven -Inzicht in interpersoonlijke en maatschappelijke (machts)verhoudingen, (verinnerlijkte) beelden en opvattingen en de relatie met gezond leven -Inzicht in de eigen mogelijkheden en middelen om gezond leven doelen te verwezenlijken
	Gedrag	Uitingen van persoonlijke empowerment zoals: -Participatie in sociale en politieke activiteiten die bijdragen aan gezond leven (vereniging, lotgenotengroep, sportclub, politieke partij, lokale raad, adviescommissie, werkgroep) -Bewuste keuzes maken als het gaat om gezond leven -Weerbaarheid, assertiviteit (‘nee ’kunnen zeggen, opkomen voor de eigen belangen en behoeften en opvattingen over gezond leven) -Coping vaardigheden waardoor men in staat is zich te verhouden tot moeilijke situaties en het oplossen van problemen -Veranderingen in leefstijl in overeenstemming met eigen gezond leven doelen
Gemeenschap	Beleving	-Een gevoel van onderlinge verbondenheid in de gemeenschap en betrokkenheid bij gezond leven in die gemeenschap -Geloof van de gemeenschap in de eigen mogelijkheden om invloed uit te oefenen op gezond leven in die gemeenschap
	Kritisch bewustzijn	-Inzicht van de gemeenschap in de gedeelde doelen, verlangens en behoeften m.b.t. gezond leven

		-Inzicht van de gemeenschap in maatschappelijk (machts)verhoudingen, beelden en opvattingen en de relatie met gezond leven -Inzicht van de gemeenschap in de eigen mogelijkheden en middelen om gezond leven doelen te verwezenlijken
	Gedrag	Uitingen van community empowerment, bijv.: -Participatie van de gemeenschap in politieke besluitvormingsstructuren (lokale raad, werkgroep, politieke partij, adviescommissie) -Lokaal leiderschap -Sociale steun netwerken -Samenwerkingsverbanden -Ook valt te denken aan lange termijn doelen. Bijv.: -Aanpassingen in de fysieke omgeving -Aanpassingen in de wet- en regelgeving -Aanpassingen in maatschappelijke besluitvormingsprocedures -Positieve of genuanceerde beeldvorming over de gemeenschap

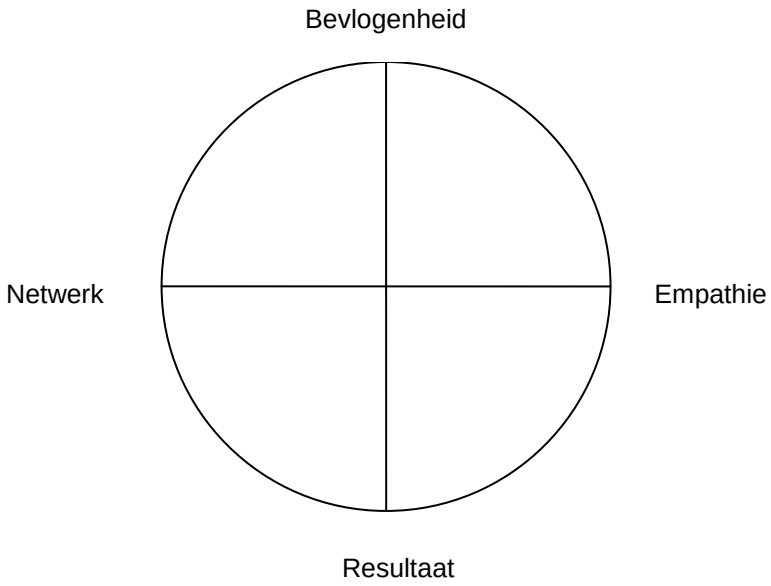
2.5 Kenmerken van initiatiefnemers

Belangrijke eigenschappen van trekkers van burgerinitiatieven die door meerdere studies worden genoemd zijn (5, 10):

- Het hebben van een organisatie en netwerktalent
- Verstand hebben van het ambtelijke apparaat / bestuurlijke omgeving
- Leiderschap / eigen visie uitdragen
- Het om kunnen gaan met conflicten en oplossen daarvan
- Goede bureaucratische vaardigheden
- Betrokkenheid en empathie met de gemeenschap

Trekkers van burgerinitiatief spelen vaak al een sleutelrol binnen hun wijk of gemeenschap en kunnen beschouwd worden als ‘best persons’.

Van den Brink en collega’s (10) hebben uitgebreid onderzoek gedaan naar ‘best persons’ in achterstandswijken. Zij beschrijven de kenmerken aan de hand van twee dimensies: ondernemerschap en betrokkenheid. Binnen de eerste dimensie staan bevlogenheid en resultaat als kenmerken centraal. Binnen de tweede dimensie staan netwerk en empathie als kenmerken centraal. In het onderstaande schema (figuur 1) worden deze twee dimensies in beeld gebracht.

Figuur 1. Best persons als combinatie van ondernemerschap (=bevlogenheid & resultaat). En betrokkenheid (=empathie & netwerken)

Kenmerkend voor de eerste dimensie is tevens dat de ‘best persons’ “leiderschap tonen, een eigen visie uitdragen en kansen aangrijpen of risico nemen” (10). Tevens zijn ze uit op het behalen van een duidelijk resultaat en laten ze zich hierin niet afremmen door procedures of regels. Kenmerkend voor de tweede dimensie is dat de best persons “een breed stedelijk netwerk beschikken, dat ze een verbinding tussen diverse initiatieven leggen en in meerdere domeinen contacten hebben” (10). Daarnaast gaan ze vaak een duurzame relatie aan met hun doelgroep, hebben ze een sterk empathisch vermogen en investeren ze in persoonlijke betrekkingen. ‘Best persons’ hebben gemeen dat zij voortdurend beide dimensies bespelen echter in de praktijk varieert de mate waarin de vier kenmerken zich uiten per persoon.

3. Methoden

3.1 Diepte interviews met burgerinitiatieven

Er zijn in totaal 13 diepte interviews afgenomen met 11 trekkers en 4 vrijwilligers van 10 burgerinitiatieven op het gebied van sporten en bewegen in lage SES wijken in Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag en Den Bosch. Via ambtenaren en welzijnswerkers is per gemeente een lijst van burgerinitiatieven doorgestuurd naar de onderzoekers. Om tot een goede selectie te komen van initiatieven zijn een aantal inclusie criteria gehanteerd. Ten eerste was het van belang dat het om *"bottom-up"* burgerinitiatieven ging. In andere woorden initiatieven die zijn opgezet en worden getrokken door bewoners zelf (11). Verder moesten de initiatieven zich richten op sport en beweegactiviteiten voor *volwassene met een lage sociaal economische status*. Om tot een diverse selectie te komen is tevens rekening gehouden met het type activiteit dat georganiseerd werd (zodat er een veelzijdigheid aan activiteiten werd onderzocht) en het netwerk van waaruit het initiatief is ontstaan (bijv. moskee, buurthuis of de school). De interviews duurde tussen de 60 a 90 minuten en zijn afgenomen in buurthuizen en op scholen. Het grootste deel van de interviews is opgenomen en verbatim uitgewerkt. Vier interviews zijn niet opgenomen omdat de deelnemers dat liever niet wilden. Deze interviews zijn ter plekke uitgewerkt.

3.2 Analyse van de resultaten

Het theoretisch kader dat in het vorige hoofdstuk is beschreven is gebruikt om de interviewvragen (zie bijlage 1) en de daaruit voortvloeiende resultaten op te delen in thema's. Uit deze thema's zijn tevens enkele sub-thema's ontstaan. Deze thema's en sub-thema's worden beschreven in de resultaten sectie in het volgende hoofdstuk.

4. Resultaten

4.1 Overzicht en kenmerken van de initiatieven

In totaal zijn 10 burgerinitiatieven meegenomen in het onderzoek die zich richten op sport- en beweegactiviteiten voor bewoners met lage SES. Het is als eerste belangrijk om te noemen dat dit slechts een paar voorbeelden zijn en dat dit geen uitputtende selectie van initiatieven is.

De 10 beweeginitiatieven vinden allen plaats in lage SES wijken in Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag en Den Bosch (zie tabel 1). De sport- en beweegactiviteiten activiteiten die georganiseerd worden zijn heel verschillend. Twee initiatieven richten zich op buurtfitness, twee op zwemmen, drie op aerobics/zumba, één op hardlopen en gymmen, één op voetballen en één op wandelen. De netwerken van waaruit deze initiatieven zijn ontstaan zijn: moskeeën, migrantenorganisaties, buurthuizen en scholen. De looptijd van de initiatieven is erg wisselend. Het langslopende initiatief (hardlopen en gymmen) bestaat al 24 jaar. Het jongste initiatief (wandelen) bestaat 1 jaar. De initiatiefnemers zijn in alle gevallen van allochtone afkomst (opvallend vaak Marokkaans en Turks). Ook zijn de initiatiefnemers in de meeste gevallen vrouw. De deelnemers zijn dan ook meestal vrouw. Twee initiatieven worden door mannen georganiseerd. In die gevallen zijn de deelnemers ook mannen. In de meeste gevallen weten de initiatieven deelnemers met diverse etnische achtergronden te bereiken. Sommige initiatieven weten vooral Turkse, Afghaanse en Marokkaanse deelnemers te bereiken. In één geval worden er, naast allochtonen, ook Nederlandse deelnemers bereikt. Daarnaast zijn de meeste deelnemers tussen de 30 en 60 jaar. De hoeveelheid deelnemers hangt sterk af van de activiteit. Sommige initiatieven, zoals het wandelen, zijn kleinschalig en bereiken maximaal 7 deelnemers. Andere activiteiten, zoals het zwemmen en de fietslessen, weten wel 60 deelnemers te bereiken.

Tabel 2 Kenmerken van de initiatieven

Initiatief	Bestaand netwerk	Stad/wijk	Looptijd	Etnische achtergrond trekker	Geslacht trekker	Activiteiten	Geslacht deelnemers	Etnische achtergrond deelnemers	Hoeveelheid deelnemers
1. Buurtfitness	Buurthuis	Utrecht: Zuilen/Ondiep	3 jaar	Turks	Vrouw	Bewegen op muziek, fietslessen	Mannen en vrouwen (niet gemengd)	Allochtonen (alle afkomsten)	9 (per les)
2. Hardlopen en gymmen	Moskee	Utrecht: Zuilen/Ondiep	24 jaar	Marokkaans	Man	Hardlopen en gymmen	Mannen	Allochtonen (Marokkaans)	Gymmen: 16 Hardlopen: 6
3. Wandelgroep	Buurthuis	Utrecht: Zuilen/Ondiep	1 jaar	Syrisch	Vrouw	Wandelen	Vrouwen	Allochtonen (alle afkomsten)	7
4. Zwemclub	Migranten organisatie	Rotterdam: Bloemhof	10 jaar	Turks	Vrouw	Zwemmen	Vrouwen	Allochtonen (Vooral Turks)	45
5. Bewegen voor vrouwen	Buurthuis	Den Haag	20 jaar	Surinaams	Vrouw	Aerobics en Zumba	Vrouwen	Allochtonen (alle afkomsten)	15
6. Buurtfitness	Buurthuis	Rotterdam: Feijenoord	4 jaar	Turks	Vrouw	Fitness en zumba	Mannen en vrouwen (niet gemengd)	Allochtonen (alle afkomsten)	10 (per les)
7. Aerobics/ zumba	School	Den Bosch Oost	7 jaar	Marokkaans	Vrouw	Aerobics, yoga en zumba	Vrouwen	Allochtonen/ autochtonen (alle afkomsten)	25
8. Zwemmen	Migranten organisatie	Amsterdam: Nieuw Sloten	1 jaar	Afghaans/ Turks	Vrouw	Zwemmen	Vrouwen	Allochtonen (Vooral Afghaans/Turks)	15
9. Aerobics/ fietslessen	Buurthuis	Amsterdam: Bos en Lommer	4 jaar	Marokkaans	Vrouw	Aerobics en fietslessen	Vrouwen	Allochtonen (Marokkaans)	Aerobics: 25 Fietsen: 60
10. Voetbal voor mannen	Moskee / buurthuis	Amsterdam: Nieuw Sloten	10 jaar	Marokkaans	Man	Zaalvoetbal	Mannen	Allochtonen (Marokkaans)	25

4.2 Voorwaarden, succes- en belemmerende factoren bij het ontstaan van de beweeginitiatieven

Één persoon met een sterke intrinsieke motivatie

Eigenlijk zijn alle initiatieven ingezet door één persoon met een hele sterke intrinsieke motivatie of "drive". In de meeste gevallen is deze motivatie om "zelf meer te gaan sporten", "om in contact te komen met buurtgenoten" of om "wat voor de wijk te betekenen".

> *"Bewegen stond bij mij op nummer 1 omdat ik zelf overgewicht had en daar continue mee bezig was. Ik moest de kilo's kwijt. Verder vind ik het ook gewoon leuk om iets voor anderen te betekenen, ik wil graag dat mensen gezond worden." (initiatiefneemster aerobics en fietslessen, Amsterdam)*

Sleutelfiguur in de wijk

De initiatiefnemers hebben allen een duidelijke vertrouwensfunctie in de wijk en worden gezien als sleutelfiguren.

> *"Iedereen kent me als de dochter van. Mijn vader is hier al 25 jaar actief in het buurthuis." (initiatiefneemster aerobics en fietslessen, Amsterdam)*

> *Ik ben zo een beetje de moeder van de buurt, ze noemen mij ook "Tante Annie".(initiatiefneemster bewegen voor vrouwen, Den Haag)*

Verder viel op dat de meeste initiatiefnemers en vrijwilligers uit de buurt komen en dat ze al lang actief zijn in de buurt op verschillende terreinen:

> *"Vroeger woonde ik in Amsterdam Oost waar ik ook in een buurthuis heb gewerkt. Daar was ik heel actief. Sinds 1996 woon ik hier. Sinds 1998 ben ik actief in dit buurthuis." (initiatiefneemster zwemmen voor vrouwen, Amsterdam)*

Bestaande netwerken

In op één na alle gevallen zijn de initiatiefnemers het beweeginitiatief vanuit een bestaand netwerk gestart (moskeeën, migrantenorganisaties, buurthuizen en scholen).

> *"Het is een beetje vanuit de moskee ontstaan. Daar zag ik dus dat de mannen weinig bewogen en toen heb ik het initiatief genomen om iets te organiseren." (initiatiefnemer hardlopen en gymmen voor mannen, Utrecht)*

Contact met externe partijen

Vaak zijn er al goede contacten met externe organisaties voordat er gestart wordt met het initiatief. Deze partijen hebben dan vaak een faciliterende rol bij het ontstaan en het opbouwen van het initiatief.

> *"Opbouwwerkers hebben toen geholpen om via het buurthuis de activiteiten op te starten." (initiatiefneemster bewegen voor vrouwen, Den Haag)*

Kader 1. Voorwaarden en succesfactoren bij het *ontstaan* van beweeginitiatieven in lage SES wijken

- Initiatiefnemer heeft een sterke intrinsieke motivatie
- Initiatiefnemer is een vertrouwenspersoon/sleutelfiguur in de wijk
- Initiatiefnemer is al langer en op meerdere terreinen actief in de wijk
- Initiatief ontstaat vanuit een bestaand netwerk
- Initiatiefnemer heeft contacten met externe partijen (bijv. stadsdeel, gemeente of welzijnsorganisatie)
- Externe partij heeft een faciliterende rol

4.3 Voorwaarden, succes- en belemmerende factoren bij het voortduren en uitbouwen van de beweeginitiatieven

4.3.1 Succesfactoren

Taal en culturele achtergrond

Taal werd door ongeveer een kwart van de initiatiefnemers genoemd als een belangrijke factor voor het slagen van het initiatief. Er werd genoemd dat Turkse en Marokkaanse vrouwen eerder naar de sportactiviteiten komen omdat die in hun taal worden gegeven. Taal was volgens de initiatiefnemers een belangrijke drempel die zij wegnamen:

> *"De dames stappen dan vanzelf op mij af als er wat is. Wij spreken dezelfde taal en hebben dezelfde achtergrond dus dat maakt het makkelijker." (initiatiefneemster fietslessen en aerobics Amsterdam)*

Een andere deelneemster noemde dat het eigenlijk vooral belangrijk is om "open te staan voor andere culturen en religies":

> *"Ik denk dat het niet per se komt door mijn achtergrond (red. Marokkaanse) maar je moet hun achtergrond wel kunnen begrijpen." (initiatiefneemster zumba, Den Bosch)*

Sociale functie als primair doel

Nog meer dan bewegen is vaak de sociale functie van het beweeggroepje het eerste doel van het initiatief. Deze sociale functie wordt door de deelnemers ook erg gewaardeerd en zorgt ervoor dat de groep deelnemers zeer constant is:

> *"De meeste vrouwen werken niet, voelen zich geïsoleerd. Zo komen ze bij elkaar en ook sporten is goed" (initiatiefneemster zwemmen voor vrouwen, Amsterdam).*

Vaak wordt er gedurende de lessen een band opgebouwd met de initiatiefneemster/nemer maar ook met de rest van de deelnemers:

> *"…als ze iets willen vertellen komen ze wel. Soms wordt het ook gedeeld met de groep en dan krijgt ze ondersteuning daarvan. Het is dan goed voor ze om hier naartoe te komen." (initiatiefneemster zumba, Den Bosch)*

Initiatiefnemer als vertrouwenspersoon

Wat verder opviel is dat de initiatiefnemers vaak worden gezien als een vertrouwenspersoon voor de deelnemers. Deelnemers komen vaak met problemen en vragen (die niets met het initiatief te maken hebben) naar de initiatiefnemers toe. Dit vertrouwen schept een band tussen de deelnemers en de initiatiefnemers die belangrijk blijkt voor de opkomst en duurzaamheid van het initiatief:

> *"Het leuke aan bewegen en sporten met deze vrouwen is dat ze lief en aardig zijn en soms kunnen we ook andere dingen te bespreken. In de loop van de tijd zijn ze mij gaan vertrouwen, ik ondersteun ze om bijvoorbeeld niet thuis te blijven" (initiatiefneemster wandelen, Utrecht).*

> *"Het is dan goed voor ze om hier naartoe te komen. Het is van alles, sport bijvoorbeeld. Maar als iemand een andere vraag heeft, bijvoorbeeld formulieren van de belasting, dan geef ik ook wat tips." (initiatiefneemster zumba, Den Bosch)*

Werving

Er worden verschillende strategieën gebruikt om deelnemers te werven. De meest genoemde strategieën voor de werving van deelnemers is mond-op-mond reclame of werving via andere activiteiten zoals taallessen. Bij enkele initiatieven worden deelnemers ook op andere manieren geworven. Andere werving strategieën die genoemd werden waren: campagnes, en advertenties op prikborden in winkels, in wijkkrant, bij huisartspraktijken of via nieuwsbrieven en e-mails:

> *"Ik had ook een keer wat flyers gemaakt en aan mijn eigen huisarts in het gezondheidscentrum verteld waar ik mee bezig was. De huisarts vond dat heel leuk omdat er vaak Marokkaanse dames naar*

zijn praktijk komen die meer moeten bewegen maar dat niet mogen van hun mannen. Of ze weten niet waar ze moeten bewegen. In het gezondheidscentrum hebben ze een scherm met reclame en ze maken nu ook reclame voor mijn zumba lessen" (initiatiefneemster zumba, Den Bosch).

Informeel contact

Wat in bijna alle interviews naar voren kwam was dat er veel informeel contact is binnen het initiatief. Vaak wonen de initiatiefnemers, vrijwilligers en deelnemers in dezelfde wijk en komen ze elkaar regelmatig tegen. Dit maakt het makkelijker om zaken snel te bespreken en actie te ondernemen als dat nodig blijkt:

"Verder wonen we bij elkaar in de wijk dus er is ook heel veel informeel contact." (initiatiefneemster zwemmen voor vrouwen, Rotterdam)

"Er is veel informeel contact. Ik heb regelmatig contact met één van de bestuursleden. Wekelijks. Zomaar bellen en vragen uit belangstelling hoe het gaat. Niet zo officieel. Ik vind het belangrijk om te weten of alles goed gaat." (initiatiefneemster buurtfitness, Rotterdam)

Samenwerking met externe partijen

Wat opviel tijdens de interviews was dat alle initiatieven samenwerken (of hebben samengewerkt) met een externe partij of partijen. Dit zijn meestal overheidsinstanties zoals het stadsdeel, de gemeente, de GGD of welzijnswerkers. Vanwege hun successen met moeilijk bereikbare groepen worden de initiatiefnemers meestal door de externe partijen 'gevonden' en ontstaan de samenwerkingen vanzelf:

"Ik werk samen met de GGD, politie, wijkburo, gemeente, portes (red. Welzijnswerk Utrecht). Ik ben heel flexibel. Ik ben zelf begonnen met het sporten zonder enige hulp en zij vonden mij toen." (initiatiefnemer hardlopen en gymmen voor mannen, Utrecht)

Veel van de initiatiefnemers hebben dan één contactpersoon bij de externe organisatie waar ze nauw contact mee onderhouden:

"Vanuit het buurtpraktijkteam is er eigenlijk één man die echt de kar trekt. Hij weet de juiste mensen in te zetten op de juiste plek. Hij is iemand die altijd voor mij klaarstaat en ook helpt met bijvoorbeeld subsidieaanvragen." (initiatiefneemster aerobics en fietslessen, Amsterdam)

In de meeste gevallen helpen deze externe partijen met het financieren van het initiatief, het faciliteren van een ruimte of het aanleveren van sportmateriaal. In enkele gevallen zijn de externe partijen ook nauw betrokken bij de organisatie van het initiatief:

> *"De adviesraad is een pluspunt van dit initiatief: dit zijn allemaal professionals, die het hebben ondersteund. De vergaderingen van deze groep zijn altijd samen met het bestuur. Professionals zijn verplicht om iets te doen." (initiatiefneemster buurtfitness, Rotterdam)*

'Spin-off' effecten

Daarnaast zijn er ook 'spin-off' effecten van de initiatieven. Er werd aangegeven dat de initiatieven het contact binnen de buurt verbeteren door bewoners met elkaar te verbinden. Omdat deelnemers veel verschillende nationaliteiten hebben werd het verbeteren van het Nederlands ook genoemd als belangrijk bijproduct en hebben de initiatieven ook andere activiteiten teweeg gebracht:

> *"Ook ontstaan er meer contacten in de wijk en het is erg gezellig. Het initiatief heeft ook tot andere activiteiten geleid. Bijvoorbeeld: breien, haken, koken, fietsles en Nederlandse les." (vrijwilligster buurtfitness, Utrecht)*

Kader 2. Succesfactoren voor het *voortduren* en *uitbouwen* van de beweeginitiatief

- Dezelfde taal spreken als de deelnemers haalt drempels weg
- Open staan voor andere culturen, religies en bijbehorende normen en waarden
- Sociale functie als primair doel
- Initiatiefnemer als vertrouwenspersoon
- Werving via andere activiteiten en meerdere kanalen inzetten
- Weinig formeel maar veel informeel contact
- Samenwerking met externe partij(en)
- Duidelijk contactpersoon bij gemeente
- Spin-off effecten – activiteit leidt tot andere activiteiten, meer contact tussen verschillende etnische groepen en verbetering van het Nederlands taalgebruik

4.3.2 Belemmerende factoren

Het vinden van vervanging

In alle interviews kwam naar voren dat het vaak maar één persoon is die de kar trekt en dat het lastig/onmogelijk blijkt om vrijwilligers te vinden die bereid zijn om het over te nemen. Dit vormt een bedreiging voor de duurzaamheid van het initiatief:

> *"De manier waarop het nu gaat (voor mij met minder groepjes) daar kan ik nog wel even mee doorgaan. Maar als ik moet stoppen denk ik dat de initiatieven stoppen. Ik heb het al aan veel mensen gevraagd maar niemand wil het overnemen." (initiatiefnemer hardlopen en gymmen voor mannen, Utrecht)*

> *"Wat verder ook lastig is, is het zoeken van vervanging. Niemand wil het overnemen van me. Ik ben opzoek naar de mensen die het echt vanuit hun hart doen." (initiatiefneemster bewegen voor vrouwen, Den Haag)*

Goede vervanging vinden blijkt in de praktijk lastig. De redenen die hiervoor genoemd worden zijn: dat de intrinsieke motivatie bij vrijwilligers ontbreekt *("ze doen het alleen voor het geld")*, omdat vrijwilligers weinig vertrouwen hebben in hun eigen kunnen, omdat ze het een te grote verantwoording vinden of omdat het te veel tijd kost:

> *"Vorig jaar moest ik plots naar Marokko voor een maand en toen heb ik gevraagd of iemand het over wilde nemen. En toen was het van "Dat kan ik niet, je kunt het beter dan ons". (initiatiefneemster zumba, Den Bosch)*

> *"Portes is nu degene die contact onderhoudt met externen. Als zij wegvallen, wil ik niet de eindverantwoording. Niemand wil dat. Het is heel veel werk: subsidies aanvragen, bijscholing organiseren. Het kost te veel tijd en ik wil ook mijn eigen sociale contacten onderhouden. Ook is de verantwoordelijkheid te groot." (vrijwilligster, buurtfitness, Utrecht)*

Focus op etnische minderheden en vrouwen

Bij de deelnemers vindt er een mix plaats van diverse allochtone groepen, vooral bij het buurtfitness. Helaas is er weinig mix met autochtone groepen. Er is maar één initiatief dat ook autochtonen weet te bereiken. De initiatieven zorgen dus wel voor meer binding tussen verschillende etnische groepen maar niet direct tussen allochtonen en autochtonen. Dit maakt de initiatieven beperkt in hun bereik en uitbouw mogelijkheden.

Daarnaast richten de meeste beweeginitiatieven zich alleen op vrouwen. Het bleek lastig om initiatieven voor mannen te vinden. Uiteindelijk richtte maar twee van de tien initiatieven zich exclusief op mannen. De buurtfitness initiatieven worden over het algemeen wat breder ingezet en richten zich

op zowel mannen als vrouwen door middel van aparte inloopuren. Gemengde activiteiten van mannen en vrouwen komen dus niet voor. Mannen, vooral ouderen en jonge jongens, kunnen worden beschouwd als kwetsbare groepen die nog niet voldoende worden bereikt door de burgerinitiatieven:

> *"Er zijn zo veel vrouwen activiteiten maar er is zo weinig voor mannen hier in de buurt. Het probleem is natuurlijk dat die mannen 5 dagen werken dus die zijn helemaal kapot als ze thuis komen." (initiatiefneemster zwemmen voor vrouwen, Amsterdam)*

Weinig tijd en financiële middelen

Verder wordt te weinig tijd en financiële middelen ook genoemd als een belangrijke belemmerende factor. Alle initiatiefnemers noemden dat ze te weinig tijd hebben om het initiatief verder uit te bouwen of andere activiteiten te plannen. Ook zouden ze de vrijwilligers graag willen belonen maar is er geen geld beschikbaar om dat te doen:

> *"Wat wel lastig is, is dat de dames die hier vrijwilligerswerk doen niks krijgen. Ze krijgen wel een opleiding maar geen vergoeding. Op een gegeven moment wordt het te veel en als je er niets voor terugkrijgt is dat niet leuk." (vrijwilligster buurtfitness, Rotterdam)*

> *"Ik word elke keer zwakker vanwege die bezuinigingen en mijn leeftijd. Door die problemen wordt je niet gestimuleerd, er is geen duwtje in de rug. Ik ben nu ook veel tijd kwijt aan dingen regelen en organiseren. Ik wil geen dure en professionele activiteiten, gewoon het laagste niveau met alleen huur die je moet betalen en een begeleider die de deur open doet voor ons." (initiatiefnemer voetballen voor mannen, Amsterdam)*

Overvragen door de gemeente

Als een initiatief door de gemeente is ontdekt, ontstaat er nogal eens de situatie waarbij er telkens extra dingen aan de initiatiefnemer worden gevraagd. Hier worden vervolgens te weinig vergoedingen/beloningen tegenover gezet. De initiatiefnemer heeft soms valse verwachtingen dat zijn/haar activiteiten uiteindelijk zullen leiden tot een vaste baan. Dit gebeurt vervolgens niet wat leidt tot frustratie en teleurstelling en soms zelfs tot het staken van de activiteiten:

> *"2 jaar geleden was dat. Ik ben toen dus 9 maanden gestopt. Op een gegeven was alles gewoon van de gemeente geworden. Ik was zo boos en zo teleurgesteld. Je wordt gewoon niet gewaardeerd." (initiatiefneemster zumba, Den Bosch)*

Kader 3. Belemmerende factoren voor het *voortduren* en *uitbouwen* van de beweeginitiatief

- Moeilijk om vervanging te vinden
- Initiatieven bereiken vooral allochtone vrouwen en zijn dus beperkt in hun bereik
- Er is geen geld om vrijwilligers te motiveren
- Er is geen tijd, geld of mankracht om verder uit te bouwen
- Er is soms sprake van overvraging door gemeente
- Er wordt de initiatiefnemers soms beloftes gedaan (o.a. over subsidiering) die niet waargemaakt kunnen worden

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

In het onderzoek zijn 10 voorbeelden van succesvolle burgerinitiatieven op het gebied van sporten en bewegen in lage SES wijken in Nederland beschreven. Tevens zijn de voorwaarden, succes- en belemmerende factoren bij het ontstaan, voortduren en uitbouwen van deze initiatieven onderzocht.

Uit het onderzoek kwam naar voren dat het grootste deel van de initiatieven vanuit een bestaand netwerk (bijvoorbeeld de moskee) is ontstaan en dat ze veelal worden opgezet door vrouwen met een niet-Nederlandse achtergrond. De initiatieven weten vooral vrouwelijke deelnemers met zeer diverse etnische achtergronden te bereiken.

Ook kwam naar voren dat een goed intern en extern contact van belang waren voor de initiatieven. Echter, vooral het interne contact bleek een belangrijke succesfactor van de bezochte initiatieven. De initiatieven bleken dan ook het meeste weg te hebben van *“coöperatieve initiatieven”* waarin niet het externe contact maar het interne contact een centrale rol speelt (2).

Voorwaarden en succesfactoren bij het *ontstaan* van het initiatief bleken vooral afhankelijk van de eigenschappen van de initiatiefnemer. Zo bleek het van belang dat de initiatiefnemer een sterke intrinsieke motivatie heeft, een vertrouwenspersoon of sleutelfiguur is in de buurt, al langer actief is in de buurt en externe contacten heeft (bijvoorbeeld met opbouwwerkers of de gemeente). Bestaande netwerken zoals moskeeën en buurthuizen bleken belangrijke “broed”- en vindplaatsen voor deze mensen.

Om het initiatief te laten voorduren bleek het van belang om een veilige en vertrouwde omgeving te creëren voor de deelnemers. De sociale functie bleek dan ook het primaire doel te zijn van de initiatieven en zorgde voor een constante opkomst. Dezelfde taal spreken als de deelnemers, openstaan voor andere culturen en religies en veel informeel intern contact bleken ook belangrijk voor de opkomst en de vertrouwensband tussen deelnemers, initiatiefnemers en andere vrijwilligers.

Als de vertrouwensband eenmaal is opgebouwd en er een vaste kern is ontstaan kan gedacht worden aan het uitbouwen van het initiatief. Nieuwe deelnemers werden veelal geworven via mond tot mond reclame of andere activiteiten. Ook werd er veel samengewerkt met externe partijen zoals de gemeente of het stadsdeel. Om deze samenwerking goed te laten verlopen bleek het belangrijk om één laagdrempelig contactpersoon te hebben.

Daarnaast waren er ook enkele belemmerende factoren die de duurzaamheid en uitbouwmogelijkheden van het initiatief zouden kunnen bedreigen. Ten eerste bleek dat er vaak maar één persoon de kar trekt en dat het lastig is om een goede vervanger voor deze persoon te vinden.

Initiatiefnemers hadden te weinig tijd en geld beschikbaar om vrijwilligers te belonen of om het initiatief verder uit te bouwen. Tevens werd de samenwerking met externe partijen niet altijd als positief ervaren. Soms was er sprake van overvraging wat bij sommige initiatiefnemers leidde tot frustratie en teleurstelling. Als laatste bleken veel initiatieven vooral allochtone vrouwen te bereiken en waren ze beperkt in hun mogelijkheden om ook andere doelgroepen, zoals autochtonen of mannen, te bereiken.

5.2 Aanbevelingen

Er kunnen een aantal aanbevelingen worden gedaan naar aanleiding van dit Klein maar Fijn onderzoek. Deze aanbevelingen zijn vooral bedoeld voor ambtenaren, beleidsmedewerkers en andere professionals die direct of indirect betrokken zijn bij het ondersteunen van burgerinitiatieven op het gebied van sporten en bewegen in lage SES wijken. Voordat we overgaan op concrete aanbevelingen voor de praktijk en het beleid is het als eerste belangrijk om te noemen dat de beschreven initiatieven geïdentificeerd zijn door de gemeente als zijnde “succesvolle” burgerinitiatieven. Het kan dus goed zijn dat er, naast de beschreven factoren in dit onderzoek, ook andere succesfactoren en belemmerende factoren een rol spelen bij het ontstaan, het voortduren en de uitbouw mogelijkheden van burgerinitiatieven.

<u>Ondersteuning bij het ontstaan en opstarten van het initiatief</u>

Het externe contact bleek een bescheiden maar zeker niet een onbelangrijke rol in te nemen. Professionals waren vooral als facilitatoren betrokken bij de initiatieven. De faciliterende rol van de externe partij kan op verschillen manieren worden ingevuld. Er kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het verstrekken van een opstartsubsidie voor de financiering van tijdelijke huur van ruimte, aanschaf van sportmaterialen, financiering van opleidingen of het tijdelijk inhuren van een professionele ondersteuner van de vereniging. Ook kan de professional actief meezoeken naar beschikbare hulp in de vorm van andere vrijwilligers of een netwerk beschikbaar stellen zodat financiering via fondsen of convenanten met zorgverzekeraars mogelijk kan worden.

Het is wel belangrijk voor de initiatiefnemers om één duidelijk contactpersoon te hebben die een warme betrokkenheid heeft bij het initiatief. Als dit onmogelijk blijkt zouden de professionals er zorg voor moeten dragen dat ze allen op één lijn zitten en dat hun verwachtingen hetzelfde zijn. Tevens is het goed om vanaf het begin van de samenwerking duidelijkheid en openheid te creëren over wat de gemeente of externe partij kan bijdragen aan het initiatief.

<u>Ondersteuning bij het voortduren en uitbouwen van het initiatief</u>

Als het initiatief eenmaal loopt is het gewenst om de initiatiefnemers en andere vrijwilligers regelmatig te belonen of ‘in het zonnetje te zetten’. Dit kan al met een kleine 'goed bezig, ga zo door-attentie' dat

aansluit bij waar de gemeente mee bezig is, bijvoorbeeld bidons om water uit te drinken. Een andere mogelijkheid is om cursussen aan te bieden die het initiatief verder zullen helpen. Er kan dan gedacht worden aan vergadercursussen, financiële cursussen of sportinstructies. Cursussen kunnen ook andere vrijwilligers en deelnemers “empoweren”. Dit kan het makkelijker maken om het initiatief over te dragen aan anderen als de initiatiefnemer wegvalt. Als de initiatiefnemer vraagt om hulp, uitbreiding of overname door iemand anders is het belangrijk om dit te ondersteunen door bijvoorbeeld te verbinden met andere (gemeentelijke) programma’s en het beschikbaar stellen van het netwerk. Verbinding met andere programma’s of initiatieven kan er ook voor zorgen dat het initiatief een breder bereik heeft.

Hoewel het gewenst is om het initiatief te laten voortbestaan moet de vergankelijkheid van burgerinitiatieven ook geaccepteerd worden. Burgerinitiatieven komen spontaan op en kunnen ook weer aflopen. Het is daarom belangrijk om aan te sluiten bij de energie die er is, maar niet te trekken aan een dood paard.

Algemene aanbevelingen voor beleid

Buurthuizen, moskeeën, migrantenorganisaties en scholen blijken belangrijke “broed” en vindplaatsen voor (succesvolle) burgerinitiatieven op het gebied van sporten en bewegen in lage SES wijken. Om burgerinitiatieven te laten ontstaan en voortbestaan is het dus van belang om deze bestaande netwerken te (blijven) ondersteunen, in wat voor vorm dan ook. Ook zal getracht moeten worden om de samenwerking tussen zorg en welzijn te versterken. Welzijns- en opbouwwerkers staan vaak dicht op de bewoners en weten heel goed de sleutelfiguren in de wijk en de succesvolle burgerinitiatieven te lokaliseren. Deze rijke kennis zou veel meer benut kunnen worden door zorgprofessionals als er meer samenwerkingen is tussen beide partijen.

6. Referenties

1. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koningsrelaties. Help een burger initiatief. Den Haag: Directie openbaar bestuur en democratie2010.

2. Hurenkamp N, Tonkens E, Duyvendak J. Wat burgers bezielt: een onderzoek naar burgerinitiatieven. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Kennis centrum grote steden2006.

3. Putnam R, Feldstein L. Better Together: : Restoring the American Community New York: Simon & Schuster; 2003.

4. Denters B, Tonkens E, Verhoeven I, Bakker J. Burgers maken hun buurt: Platform31, 2013.

5. Verhoeven I, Ham M. Brave burgers gezocht. Amsterdam: Van Gennep; 2010.

6. Visser F, Molleman G, Peters L, Jacobs G, Rozing M. Empowerment Kwaliteit Instrument: Voor gezondheidsbevorderaars en preventiewerkers als aanvulling op de Preffi 2.0. Woerden NIGZ2007.

7. Hooidonk C, Lenthe van F, Kreuger F, Rentema M. Empowerment door van Klacht naar Kracht. Rotterdam: CEPHIR2010.

8. Zimmerman MA. Psychological empowerment: issues and illustrations. American journal of community psychology. [Review]. 1995 Oct;23(5):581-99.

9. Hermanns J, Nijnatten C, Verheij F, Reuling M. Handboek Jeugdzorg deel 2: Methodieken en programmas. Houten: Bohn Stafleu van Loghum; 2005.

10. Brink vd, G, Hulst v, M, Graaf d, L, Pennen vd, T. Best Persons en hun betekenis voor de Nederlandse acterstandswijk. Den Haag: Boon Lemma; 2012.

11. Laverack G, Labonte R. A planning framework for community empowerment goals within health promotion. Health policy and planning. 2000 Sep;15(3):255-62.

Bijlage 1: Interview vragen

Algemene vragen

Beschrijving initiatief

1. Doel
2. Ontstaansgeschiedenis (bijv. formeel of informeel netwerk)
3. Loopduur
4. Activiteiten
    - Type
    - Frequentie
5. Hoe worden deelnemers geworven?
6. Grootte van het initiatief (hoeveelheid deelnemers, vrijwilligers)
7. Beschrijving trekkers
    - Geslacht
    - Leeftijd
    - Opleiding
    - Al eerder actief in de buurt
    - Woonduur in buurt
    - Netwerk in de wijk
8. Beschrijving andere vrijwilligers
    - Geslacht
    - Leeftijd
    - Opleiding
    - Al eerder actief in de buurt
    - Woonduur in buurt
    - Netwerk in de wijk
    - Hoe lang al bij initiatief
    - Hoe consistent is deze groep
9. Beschrijving deelnemers
    - Geslacht
    - Leeftijd
    - Opleiding
    - Woonduur in buurt
    - Hoe consistent is deze groep

Motieven

10. Waarom heeft u dit initiatief opgezet?

Denk aan: persoonlijke motieven (ook economische), doelgerichte motieven, sociale motieven, plichtsgebonden motieven

11. Wat of wie heeft u hiertoe geïnspireerd?

Vragen over intern contact

12. Wat is uw rol binnen het initiatief?
13. Is er een visie? Wat is deze visie? Door wie wordt die gedragen?
14. Is er een organisatiestructuur?
15. Hoe vaak wordt er afgesproken buiten de reguliere activiteiten om?
16. Hoe consistent is deze groep? Is er een vaste kern?
17. Hoe is het contact onderling?
18. Hoe en door wie worden beslissingen genomen?
19. Wat vindt u hiervan?
20. Wat zijn de knelpunten en succesfactoren m.b.t. het interne contact (denk aan conflictmanagement, leiderschap)

Vragen over extern contact

Samenwerkingsverbanden met anderen

21. Wie helpen dit initiatief/ zijn er bij betrokken?
22. Wat is de rol van deze mensen/partijen?
23. Hoe is deze samenwerking ontstaan?
24. Wat vindt u van de samenwerking?
25. Hoe zou de samenwerking verbeterd kunnen worden?
26. Zijn er andere partijen waar u mee zou willen samenwerken?
27. Wie zijn deze partijen en hoe zou u met ze willen samenwerken?
28. Wat zijn de knelpunten/succesfactoren m.b.t. het externe contact?

Uitbreiding en toekomst

29. Wat is er tot nu toe bereikt met het initiatief?
30. Heeft het initiatief nog andere activiteiten teweeg gebracht?
31. Heeft het initiatief gezorgd voor meer binding in de wijk?
32. Wat is er voor nodig om met het initiatief een bredere doelgroep te bereiken?
33. Wat is er voor nodig om met het initiatief degenen te bereiken die het, het hardste nodig hebben (kwetsbare groepen)?
34. Kan het initiatief overgenomen worden door andere wijken?
35. Kan het initiatief breed ingezet worden (door verschillende trekkers en met verschillende doelen)?
36. Heeft het initiatief eigenschappen die lange termijn verbetering kunnen stimuleren (bijv. peer support)?
37. Wat is er voor nodig om het initiatief voort te zetten zonder extra (financiële) middelen?
38. Denkt u dat dit initiatief een voorbeeld zou kunnen zijn voor andere initiatieven? Kunt u dit toelichten?
39. Wat zijn de toekomstplannen voor het initiatief?
40. Zijn er nog andere betrokkenen die wij ook zouden kunnen interviewen?
41. Kent u misschien nog andere initiatieven die interessant zouden zijn voor dit onderzoek?